

VII. РЕЦЕНЗІЇ

Сидор В.Д.,

д-р юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ АГРАРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ*

Актуальність теми монографічного дослідження впливає із сукупності обставин: 1) відсутність монографічних досліджень, цілком присвячених науковим проблемам системи аграрного права України, які б враховували сучасний стан розвитку аграрного права, аграрного законодавства та аграрно-правової науки; 2) триваючий процес змін та перетворень у суспільних відносинах, які складають предмет аграрного права, що, в свою чергу, потребує адекватного відображення цих змін у зміні та вдосконаленні нормативно-правового регулювання аграрних відносин; 3) наявність нагальної необхідності в удосконаленні аграрного законодавства, передусім у найбільш досконалій формі – кодифікації, – що, в свою чергу, потребує наукового обґрунтованого науково-методологічного підґрунтя.

Дослідження системи аграрного права дозволяє системно та у тісному взаємозв'язку досягнути одразу кілька важливих питань теорії аграрного права, зокрема щодо норм, принципів, інститутів, підгалузей аграрного права, предмету та методу аграрно-правового регулювання тощо.

---

* Чабаненко М. М. Становлення та розвиток системи аграрного права України : монографія / М. М. Чабаненко. – Дніпропетровськ : Видавництво «Грані», 2015. – 298 с.

Високий науковий рівень роботи, новизна та достовірність висновків, обґрунтованість пропозицій забезпечені вмілим використанням автором широкого спектру наукової методології, в якій чільне місце займає системний метод.

Слід особливо відзначити вдалу методологію дослідження при встановленні автором дійсного обсягу низки понять, пов'язаних із системою аграрного права. Йдеться, зокрема, про поняття принципів аграрного права, інститутів аграрного права, підгалузей аграрного права. Встановлюючи дійсний обсяг цих понять, автор починає із розробки системи істотних ознак, яким має відповідати нормативне утворення, що «претендує» на статус принципу, інституту, підгалузі; потім же здійснюється верифікація висловлених в літературі або пропонованих автором пропозицій щодо тих чи інших елементів обсягу відповідного поняття.

Звертає на себе увагу багата джерельна база дослідження, добір якої забезпечив поєднання теоретичних та емпіричних досліджень. Науковою основою роботи стали не лише праці з аграрного права, а і значна кількість наукових видань із загальної теорії права та суміжних галузей юридичної науки. В ході дослідження також ґрунтовно досліджено аграрне законодавство.

Серед завдань, які автор успішно вирішує в монографії, слід виділити такі: з'ясування поняття і структури системи аграрного права; характеристика предмету сучасного аграрного права; розкриття системи принципів аграрного права; характеристика аграрно-правової норми як елемент системи аграрного права; з'ясування сутності аграрно-правових інститутів як складових системи аграрного права; обґрунтувати існування підгалузей у системі аграрного права; дослідження системоутворюючих категорій в аграрному праві.

Монографія має чітку логічну структуру, її основна частина об'єднує три розділи і десять підрозділів.

У підрозділі 1.1. проаналізовано історію становлення системи аграрного права. Найважливішим результатом історичного огляду, на нашу думку, слід вважати висновок автора про те, що «сучасна система аграрного права, сутнісні характеристики якої будуть проаналізовані надалі у роботі,

почала формуватися після проголошення незалежності України й активно розвивається весь цей час». Зазначене фактично означає, що при поточному розвитку системи аграрного права не варто розраховувати на значну наступність сучасного аграрного права як галузі права та аграрного (сільськогосподарського, колгоспного) права радянських часів.

В підрозділі 1.2. надано характеристику системи і структури аграрного права. Автор правильно наголошує на необхідності розмежування категорій «система аграрного права» й «структура аграрного права». Слід погодитися із автором в тому, що «Структура галузі аграрного права – це науково обґрунтоване, логічно-послідовне розміщення аграрно-правових норм, аграрно-правових інститутів (субінститутів), підгалузей аграрного права, що спрямовані на регулювання аграрних відносин. Системою аграрного права слід вважати цілісний комплекс відмежованих, взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним аграрно-правових норм, який утворює особливу єдність та є одночасно елементом системи більш високого порядку, – системи права України».

В другому розділі послідовно розглядаються питання предмету, методів та принципів аграрного права. Автор доходить висновку, що Предмет правового регулювання аграрного права, який не властивий іншим галузям права, – це аграрні відносини, що не можуть бути віднесені в сукупності до предметів інших галузей права. На думку автора, аграрні відносини слід розглядати як сукупність органічно пов'язаних земельних, майнових, трудових, організаційно-управлінських відносин, що виникають у сфері сільськогосподарського виробництва за участю аграрних товаровиробників. Ці аграрні відносини можуть бути внутрішніми та зовнішніми, приватними та публічними, матеріальними й процедурними.

Заслуговує на увагу критичний аналіз автором системи принципів аграрного права, спрямований на те, щоб оптимізувати таку систему. Авторська система принципів аграрного права ґрунтується на тому, що «До принципів аграрного права мають відноситися лише справді основоположні, вихідні й їх перелік має бути певним чином

обмежений. Цим буде підкреслюватися їх «цінність» та «основоположність» як принципів аграрного права»

В третьому розділі монографії розглянуті основні структурні елементи системи аграрного права. Заслугує на увагу авторське дослідження категорій аграрного права, які, на думку автора, утворюють цілісну систему та здійснюють конституюючий вплив на всю систему аграрного права.

Вдалою видається характеристика автором аграрно-правових норм. Виділені в монографії їх ознаки не лише характеризують самі аграрно-правові норми, але і надають уявлення про цілісну систему аграрного права.

В результаті дослідження автором сформульоване обґрунтоване бачення системи основних інститутів та галузей аграрного права. Зокрема, обґрунтовується думка, що підгалузями аграрного права є право продовольчої безпеки та право соціального розвитку села. Автором визначено також і основні інститути аграрного права: 1) забезпечення пріоритетності розвитку сільського господарства України; 2) правового статусу суб'єктів аграрного права; 3) правового режиму майна та земель сільськогосподарських підприємств; 4) державного регулювання сільського господарства; 5) інститут правового регулювання виробничо-господарської діяльності аграрних товаровиробників; 6) правового регулювання трудових відносин у сільському господарстві; 7) охорони довкілля у сільському господарстві; 8) відповідальності за порушення у сфері аграрних правовідносин.

Монографічне дослідження М. М. Чабаненка «Становлення та розвиток системи аграрного права України» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому здійснена вдала, на наш погляд, спроба вирішити наукову проблему розроблення концепції системи сучасного аграрного права України. Монографія є першою в юридичній доктрині України науковою працею, в якій розроблено концепцію системи сучасного аграрного права України, яка передбачає існування у його складі таких підгалузей, як право продовольчої безпеки та право соціального розвитку села, з'ясовано місце цієї галузі права у системі права України.

Звичайно, не всі висновки та пропозиції автора будуть сприйняті однозначно; деякі з них мають дискусійний характер та можуть стати предметом подальшого наукового обговорення. Це, однак, не применшує значення рецензованої праці, а свідчить про яскравий вияв авторської наукової думки.

Монографічне дослідження містить, звичайно, набагато більше, ніж тут перелічено, наукових висновків, пропозицій, рекомендацій, і тому буде корисним науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто цікавиться проблемами теорії аграрного права, а також проблемами загальної теорії права.